

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ἡ Ἄρχηθεν μορφή τῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας καὶ ἠθικῆς

Ἡ ἀρχῆθεν μορφή τῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας δὲν παρέμεινεν ἀμετάβλητος, καθάπερ μανθάνομεν κυρίως μὲν ἐκ τῶν περὶ τῆς πλατωνικῆς ιδεολογίας μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ τῶν Νόμων αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος¹⁾. Καὶ προῶ-

¹⁾ Ἐπὶ τῇ γνησιότητι τοῦ πλατωνικοῦ τούτου ἔργου μαρτυροῦσι πολλοὶ μεγάλου κύρους καὶ πάσης πίστεως ἄξιαι συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος, ὧν προέχει ὁ ἄμεσος τοῦ Πλάτωνος μαθητὴς Ἀριστοτέλης. Πβλ. Ἠθ. Νικ. 2. 2. 1104 β «διὸ δεῖ ἡχθαί πως εὐθύς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησὶν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ· ἡ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν.» Πρὸς ἃ παραβλητέον Πλατ. Νόμ. 2, 653 A. Ἀριστ. Πολιτ. 2, 6. 1265 α 1. «τῶν δὲ νόμων τὸ μὲν πλεῖστον μέρος νόμοι τυγχάνουσιν ὄντες, ὀλίγα δὲ περὶ τῆς πολιτείας εἴρηκε· καὶ ταύτην (τὴν πολιτείαν) βουλόμενος κοινοτέραν ποιεῖν ταῖς πόλεσι κατὰ μικρὸν περιάγει πάλιν εἰς τὴν ἑτέραν πολιτείαν»· πρὸς ἃ πβλ. Πλατ. Νομ. 5. 739 A - D. 9, 876 A-E κ. ἄ. π. Καὶ ὅμως τινὲς τῶν νεωτέρων

τον μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰδεῶν μετεβλήθη· διότι, ἐνῶ
 τὴν τῶν Νόμων γνησιότητα ἐπειράθησαν νὰ ἀμυρσθητή-
 σωσι τοὺςδε κυρίως προβαλόντες τοὺς λόγους: πρῶτον
 μὲν ὅτι ὁ μεγάλους τῆς θείας πολιτείας συγγραφεὺς ὁ τῆ
 θεωρία τῶν θείων πραγμάτων ἀσμενίζων καὶ ἐντροφῶν δὲν
 ἦτο δυνατόν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων
 καὶ νὰ συναγάγῃ ἀμετρον ποικίλον νόμον πληθύν· ἔπειτα
 δὲ παρατηροῦσιν, ἡ διαίρεσις καὶ διύταξις τῆς ὕλης τοῦ
 συγγράμματος τούτου εἶναι συγκεχυμένη καὶ ἀνώμαλος, ὁ
 δὲ λόγος πρὸς ἄλλαις καίαις στερεῖται τῆς ἐν τοῖς ἄλλοις
 τοῦ Πλάτωνος διαλόγοις ἀπαντώσης διαλεκτικῆς δεξιότητος
 καὶ ἀγχινοίας καὶ σχεδὸν πανταχοῦ ἔχει ἀύστηρόν καὶ θρη-
 σκευτικὸν ὕφος, πρὸς δ' ἔτι πολλὴν στρυφνότητα καὶ με-
 γάλην ἀσάφειαν. Διότι τῶν ἀσυνήθων λέξεων ἡ χρῆσις εἶ-
 ναι ἐνταῦθα μεγάλη, ἡ τῶν περιόδων σύνταξις ἄγαν πολύ-
 πλοκος καὶ ἐλιγματώδης καὶ τὰ ἀνακόλουθα πολλαχοῦ δια-
 δέχονται ἄλληλα. Ἄλλ' αἱ παρατηρήσεις αὗται δὲν φαίνον-
 ται οὔσαι τῆς γνησιότητος ἀναιρετικά. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ
 συγγραφή τῶν Νόμων ἔχει εἰλόγον αἰτίαν καὶ ἀποχρῶντα
 λόγον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ θεία ἐκείνη πολιτεία πρὸς τῶν
 ἀνθρώπων τὴν μεγάλην ἀστάθειαν καὶ ἀσθενῆ φύσιν νὰ
 προσαρμοσθῇ εὐκόλως δὲν ἠδύνατο, καθάπερ ὁ χρόνος καὶ
 ἡ πείρα τὸν φιλόσοφον ἐδίδαξαν, διὰ τοῦτο εἰλόγον ἦτο
 νὰ παραστῇ ὕστερον ἡ ἀνάγκη ὑποτυπώσεως ἑτέρας τινὸς
 ἀρίστης μὲν καὶ αὐτῆς ἀλλὰ πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώ-
 πων καὶ πραγματικότητά τοῦ βίου μᾶλλον ὁμολόγου πο-
 λιτείας. Τοιαύτην δὲ πολιτείαν διαγράφουσιν οἱ Νόμοι. Εἰ
 δὲ τινες περὶ τὴν γλῶσσαν ἀνομιαίαι καὶ φαινόμεναι ἀν-

κατ' ἀρχὰς ὁ φιλόσοφος ἐτίθετο ἰδέας τῶν οὐσιῶν ἅμα καὶ ἰδιοτήτων, τῶν σπουδαίων καὶ φούλων, τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν πραγμάτων καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντων τῶν καθ' ἕκαστον, οὐδὲ τῶν ἐλαχίστων ἐξαιρουμένων ¹⁾, τιράσεις ἐν αὐτοῖς ἐμφανίζονται, αἰτία τούτου εἶναι ἔνθεν μὲν τὸ γῆρας, ἐν ᾧ τὸ ἔργον τοῦτο ὁ φιλόσοφος συνέγραψεν, ἔνθεν δὲ ἢ διὰ τὸν ἐπιγενόμενον τῷ συγγραφεῖ θάνατον ἔλλειψις ἐπεξεργασίας, δι' ἧς πολλὰ θὰ διορθοῦντο καὶ μετεβάλλοντο. Εἶναι δηλαδὴ πάνυ πιθανόν, ὅτι τοὺς Νόμους ἀτελεῖς καταλειφθέντας συνεπλήρωσε καὶ ἐξέδωκεν ὁ τοῦ Πλάτωνος μαθητὴς Φίλιππος ὁ Ὀπούντιος (Διογ. Λαέρτ. 3, 37), ὅστις φαίνεται ὅτι οὐκ ὀλίγας προσθήκας καὶ ἀτέχνους συμπληρώσεις ἐποιήσατο. Ἐὰν λοιπὸν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ μὲν τὴν σπουδαιότητα τοῦ περιεχομένου τούτου τοῦ συγγράμματος, ὅπερ μαρτυρεῖ μεγάλην πολιτικὴν σύγνεσιν καὶ ἀκριβῆ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων γνῶσιν, ἀνταξίαν τοῦ γηραιοῦ Πλάτωνος, τὸ δὲ τὰς ἀξιοπίστους τοῦ Ἀριστοτέλους ἰδίᾳ μαρτυρίας, θὰ προέλθωμεν εἰς τὴν ἀσφαλεῆ γνώμην, ὅτι οἱ Νόμοι εἶναι ἔργον τοῦ Πλάτωνος, ὅπερ ἀτελεῖς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως κατελειφθὲν ὕστερον ὑπ' ἄλλου συνεπληρώθη καὶ ἐξεδόθη. (Πλείω δὲν δυνάμεθα ἐνθάδε νὰ εἰπώμεν περὶ τοῦ πολυθρυλήτου τούτου ζητήματος, περὶ οὗ πολλὰ ἤδη ὑπὸ πολλῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν εἰσιν εἰρημένα.).

¹⁾ Οὕτω δὴ ποιεῖται λόγον ἔνθεν μὲν περὶ τῶν ἰδεῶν τῆς ὁμοιότητος καὶ τῆς ἐνάδος (Παρμ. 129 Α κέξ.), ἔνθεν δὲ περὶ τῆς ἰδέας τοῦ πυρός, τοῦ ὕδατος καὶ τῆς γῆς (Τίμ. 51 Β), πρὸς δ' ἔτι τῆς τριχός καὶ πηλοῦ καὶ ζύπου (Παρμ. 130 C)

ἕστερον φαίνεται ὅτι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἰδεῶν περιορίσεν ἐπὶ τῶν φυσικῶν πραγμάτων παραδεξάμενος τοσαύτας ιδέας, ὅσα περ ὑπάρχουσι γένη φυσικῶν ὄντων καὶ οὐχὶ τεχνικῶν δημιουργημάτων, ὧν ἡ μορφή νοεῖται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ὕλην συνημμένη¹⁾. Ἐπειτα δὲ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῶν ἰδεῶν κατὰ διάφορον ἢ πρότερον τρόπον ἐν τῇ ἀπὸ στόματος διδασκαλίᾳ τοῦ Πλάτωνος διετυπώθη· διότι ἡ διασά-

ῶσαύτως δὲ μνημονεύεται ἔνθεν μὲν ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, τῆς ὑγιείας καὶ ἰσχύος (Φαίδ. 65 D), τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου, τοῦ μεγάλου καὶ μικροῦ, τοῦ κούφου καὶ βαρέος (Πολ. 5, 479 A κέξ.), ἔνθεν δὲ ἡ ἰδέα τῆς κλίνης καὶ τραπέζης (Πολ. 10, 596 A.), τῆς κερκίδος (Κρατ. 389 B), καὶ πάντων καθόλου τῶν προϊόντων τῆς τέχνης. Ὅπερ δὲ θαυμαστόν, ὅτι τίθενται ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου ἰδέαι καὶ ἐκείνων τῶν ιδιοτήτων ἢ πραγμάτων, ἅπερ ἀποτελοῦσιν ἄρνησιν τοῦ εἶναι. Οὕτω π. χ. ἀναφέρεται ἰδέα οὐ μόνον τῆς σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριότητος καὶ μεγαλοπρεπείας κτ., ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς ταῦτα ἐναντίων (Πολ. 3, 402 C), οὐ μόνον τοῦ ὁμοίου καὶ ταῦτοῦ, τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνομοίου καὶ ἑτέρου, τοῦ αἰσχροῦ καὶ κακοῦ (Θεαίτ. 186 A).

¹⁾ Ἀριστοτ. Μετ. 1, 9, 991 B «καὶ πολλὰ γίγνεται ἕτερα, οἶον οἰκία καὶ δακτύλιος, ὧν οὐ φαμεν εἶδη εἶναι»· αὐτ. 12, 3, 1070 18 «διὸ δὴ οὐ κακῶς ὁ Πλάτων ἔφη ὅτι εἶδη ἔστιν ὅποσα φύσει, εἴπερ ἔστιν εἶδη, ἀλλὰ γ' οὐ ταύτων, οἶον πῦρ, σάρξ, κεφαλή».

φρησις καὶ παράστασις τῶν ἰδεῶν ἐγένετο κατὰ τινὰ ἀναλογίαν τῶν μαθηματικῶν, ἅτινα, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ σύμπαντος ψυχὴ, εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀρχῆθεν ἐχρησιμοποιοῦντο ἢ ὥς τι διάμεσον συνάπτον τὰς ἰδέας πρὸς τὸν δι' εὐρέος διαλείμματος κεχωρισμένον αἰσθητὸν κόσμον. Ἐξετάζων δηλαδὴ ὁ φιλόσοφος, τίνα εἰσὶ τὰ μαθήματα τὰ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰς ἰδέας ἀνάγοντα εὑρίσκει τοιαῦτα μάλιστα τὴν λογιστικὴν καὶ ἀριθμητικὴν¹⁾. Αἱ μαθήσεις δ' αὗται μέσῃν τινὰ μετὰξὺ τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθητῶν θέσιν ἐπέχουσαι δύνανται πρὸς ταῦτα ἢ ἐκείνας νὰ προκλίνωσι καὶ διὰ τοῦτο ὅτε μὲν ἐμπειρικὴν ὅτε δὲ φιλοσοφικὴν ὄψιν λαμβάνουσι. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἐμπειρικῶς καὶ ἰδιωτικῶς (ὠνῆς ἢ πράσεως χάριν) ἀσκοῦνται, δὲν ἀνάγουσι τὴν διάνοιαν εἰς τὰ ἀληθῆ ὄντα ἀλλὰ τοῦναντίον κατάγουσιν αὐτὴν εἰς πρόσγεια καὶ χαμαίζηλα ὑποκείμενα²⁾: καθ' ὅσον δ' ὅμως μετ' ἐπιστήμης μελετῶνται, τουτέστιν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἀνωτάτην τῶν ὄντων ἀρχὴν, μεταστρέφουσι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ εὐδαιμονέστατον τοῦ ὄντος, «ὃ δεῖ

¹⁾ Πολ. 7, 521 C κέξ.

²⁾ Τὰ μαθηματικά, ὅταν ἐνυπάρχη τῇ ψυχῇ τῶν μελετώντων αὐτὰ ἢ ἀνελευθερία καὶ φιλοχρηματία, ἀπεργάζονται πανουργίαν ἀντὶ σοφίας. Παράδειγμα τούτου ἐπάγεται τοὺς Φοίνικας καὶ Αἰγυπτίους. (Νομ. 5, 747 B C. 8, 819 A. ε. πβλ. Πολ. 4, 436 A.).

αὐτὴν παντὶ τρόπῳ ἰδεῖν¹⁾». Τὴν δύναμιν δὲ ταύτην ἔχουσιν αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ θαυμαστὸν ὅσον τὴν διάνοιαν ἐπεγείρουσιν ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου αὐτῶν, ἦτοι τῶν ἀριθμῶν, οἵπερ ὑψηλοτέραν θέσιν τῶν αἰσθητῶν ὑποκειμένων ἐπέχοντες καὶ πρὸς τὰς ιδέας συγγενέστεροι ὑπάρχοντες ἀποβαίνουσιν ἀγωγοὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ μεταστρεπτικοὶ ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος θεάν. Ὅτι δὲ τὰ μαθηματικὰ ἐπέχουσι θέσιν τινὰ μέσην μεταξὺ ιδεῶν καὶ αἰσθητῶν, φαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ταῦτα πραγματευομένη δύναμις τῆς ψυχῆς τυγχάνει μέση τις μεταξὺ νοήσεως καὶ δόξης. Ἐνῶν δηλονότι ἡ μὲν δόξα ἀναφέρεται εἰς τὰ αἰσθητὰ ἡ δὲ νόησις εἰς τὰς ιδέας, ἡ μεταξὺ δόξης καὶ νοήσεως ὑπάρχουσα διάνοια ὑποκείμενον ἔχει τὰ μαθηματικὰ²⁾, ἅπερ πρόδηλον ὅτι κεῖνται μεταξὺ ιδεῶν καὶ αἰσθητῶν, ὥσπερ καὶ ἡ διάνοια μεταξὺ νοήσεως καὶ δόξης. Πῶς δὲ κατ' ἀρχὰς ὁ φιλόσοφος ἐνόει τὴν πρὸς τὰς ιδέας σχέσιν τῶν ἀριθμῶν, γίνεται συμφανὲς ἐκ τούτου, ὅτι ἐν ταῖς διαφόροις ιδέαις ὑπάρχουσι καὶ ιδέαι τῶν ἀριθμῶν³⁾, οὐδαμῶς δὲ οἱ ἀριθμοὶ συμπίπτουσι ταῖς ιδέαις⁴⁾. Ἀλλ' ἐνῶν αἱ ιδέαι ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἀπὸ

1) Πολ. 7, 527 B-533 C.

2) Πολ. 6, 511 D.

3) Φαίδ. 101 C. Πολ. 4, 479 B.

4) Ὅτι αἱ ιδέαι ἦσαν διάφοροι τῶν ἀριθμῶν, γίνεται φανερόν καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Σταγίριτου (Μετ. Μ, 1078

τῶν ἀριθμῶν διακεκριμέναι, ὕστερον φαίνεται ὅτι συνεταυτίσθησαν αὐτοῖς καὶ οὐκέτι διάφοροι τῶν ἀριθμῶν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐνοοῦντο. Περὶ ταύτης τῆς ἐπὶ τὸ μαθηματικώτερον τροπῆς τῆς πλατωνικῆς ιδεολογίας πολὺν λόγον ποιεῖται ὁ Ἀριστοτέλης, καθ' ὃν αἱ ιδέαι οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ ἀριθμοὶ καὶ δὴ οὐχὶ διάφοροι καθόλου τῶν ἀριθμῶν τῶν Πυθαγορείων ¹⁾. Πλὴν ἄλλ' ὅμως ἀκριβέστερον ἐξεταζόμενοι οἱ τοῦ Πλάτωνος ἀριθμοὶ φαίνονται διαφέροντες τῶν τῶν Πυθαγορείων κατὰ τοῦτο, ὅτι οὗτοι μὲν ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς πράγμασι καὶ ἀποτελοῦσι τὴν ὕλην αὐτῶν, ἐκεῖνοι δὲ ἐκτὸς τῶν πραγμάτων ὑπάρχοντες τυγχάνουσιν ὄντες ἢ οὐσία πάντων τῶν ἄλλων ὄντων. Ὁ μὲν δηλαδή Πλάτων τοὺς ἀριθμοὺς ἔξω τῶν αἰσθητῶν ἔθετο, οἱ δὲ Πυθαγορικοὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ ὄντα ὑπελάμβανον ὅτι σύγκεινται ἐκ τῶν ἀριθμῶν, διὸ καὶ πάντα τὰ ὄντα ἔλεγον ἀριθμούς. Διαφέρουσι δὲ καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Πλάτων ποιεῖται διάκρισιν τῶν ἀριθμῶν εἰς εἰδητικούς καὶ μαθηματικούς. Ἐπειδὴ δηλονότι αἱ ιδέαι, τουτέστι τὰ εἶδη τῶν ἄλλων ὄντων, εἶναι κατὰ Πλάτωνα ἀριθμοί, διὰ τοῦτο καλοῦνται ὑπ' αὐτοῦ εἰδητικοὶ ἀριθμοί. Οὗτοι β, 9 «περὶ δὲ τῶν ιδεῶν πρῶτον αὐτὴν τὴν κατὰ τὴν ιδέαν δόξαν ἐπισκεπτέον, μηδὲν συνάπτοντας πρὸς τὴν τῶν ἀριθμῶν φύσιν, ἀλλ' ὡς ὑπέλαβον ἐξ ἀρχῆς οἱ πρῶτοι τὰς ιδέας φήσαντες εἶναι».

¹⁾ Μετ. Α, 6, 987 β, 20 κέξ.

δ' οἱ ἀριθμοὶ εἶναι αἴτιοι ἄλλων ἀριθμῶν, τῶν καλουμένων μαθηματικῶν. Τὸν μαθηματικὸν πάλιν ἀριθμὸν διέκρινεν ὁ Πλάτων ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ἰδίαν αὐτῷ ἀπεδίδου οὐσίαν. Παραδεξάμενος δηλαδή ὁ φιλόσοφος εἶδη καὶ ἀριθμοὺς αὐτὰ εἰπὼν θέμενος δὲ καὶ τὰ μαθηματικὰ ἐχώρισεν εὐλόγως τοὺς ἀριθμοὺς καὶ ἄλλους μὲν ἔλεγε τοὺς εἰδητικούς ἀριθμοὺς ἄλλους δὲ τοὺς μαθηματικούς, ὧν ἄνευ δὲν ἤθελεν ὑπάρχει μαθηματικὴ ἐπιστήμη. Ἔτερον ἄρα εἶναι τὸ γένος τῶν ἀριθμῶν ἐκεῖνο, περὶ ὃ ἡ ἀριθμητικὴ ἀσχολεῖται καὶ ἕτερον ἐκεῖνο, ἐξ οὗ αἱ ιδέαι συνίστανται¹⁾. Ἡ οὐσιώδης τῶν εἰδητικῶν ἀπὸ τῶν μαθηματικῶν ἀριθμῶν διαφορὰ ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἀποτελοῦνται ἐκ μονάδων ἀσυμβλήτων, οὗτοι δὲ τοῦναντίον ἐκ συμβλητῶν. Αἱ μὲν μονάδες δηλονότι τοῦ μαθηματικοῦ ἀριθμοῦ εἶναι ὁμοειδεῖς καὶ ἀδιάφοροι διὸ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀριθμεῖται καὶ κατ' ἀκολουθίαν, ἐὰν τῇ πρώτῃ μονάδι προστεθῇ ἕτερα μονάς, προέρχεται ἡ δυάς, ἐὰν δὲ ταῖς δύο ταύταις μονάσι προστεθῇ ἄλλη μονάς, συνίσταται ἡ τριάς καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Αἱ δ' ἐν ἐκάστῳ εἰδητικῷ ἀριθμῷ μονάδες εἶναι μὲν πρὸς ἀλλήλας συμβληταὶ καὶ ὁμοειδεῖς, ἀλλὰ πρὸς τὰς μονάδας ἑτέρου τινὸς εἰδητικοῦ ἀριθμοῦ ὑπάρχουσιν ἀσύμβλητοι καὶ ἀνομοειδεῖς²⁾. Ἐντεῦθεν δὲ προέρ-

¹⁾ Ἀριστοτ. Μετ. Α. 9. 991 Β. 27.

²⁾ Ἀριστοτ. Μετ. Μ. 4, 6. 1080 α 12 κέξ.

χεται ὅτι οὐδεὶς εἰδητικὸς ἀριθμὸς δύναται νὰ προέλθῃ ἐξ ἑτέρου τοιούτου καὶ δὴ τοῦ εὐθύς προτέρου διὰ τῆς προσθέσεως τοῦ ἑνός. Οὕτω π. χ. ἡ αὐτοδυὰς δὲν γίνεται ἐκ τοῦ αὐτοενός, προστεθέντος αὐτῷ τοῦ ἑνός, διότι αἱ ἐν τῇ αὐτοδυάδι ὑπάρχουσαι μονάδες τυγχάνουσιν ἀνομοειδεῖς τῷ πρώτῳ ἐνὶ ὁμοίως δ' ἡ αὐτοτριὰς δὲν προέρχεται ἐκ τῆς αὐτοδυάδος τῇ προσθήκῃ τοῦ ἑνός, διότι αἱ ἐν τῇ αὐτοτριάδι ὑπάρχουσαι μονάδες εἶναι διάφοροι καὶ ἀνομοειδεῖς πρὸς τὰς ἐν τῇ αὐτοδυάδι μονάδας κτλ. Ὁ τοιοῦτος δὲ τῶν εἰδητικῶν ἀριθμῶν ὁρισμὸς ἀπέβαινε ἀπαραίτητος καὶ τῷ ὅλῳ συστήματι ὁμόλογος. Διότι οἱ εἰδητικοὶ ἀριθμοὶ ὡς ὄντες ἰδέαι ἔπρεπε νὰ ἀποτελῶνται ἐκ μονάδων ἀσυμβλήτων καὶ διαφόρων, ἵνα οὕτω παρασταθῇ ἐκάστη ἰδέα οὐχὶ ὡς ἐν ἑτέρῃ ἰδέᾳ ὑπάρχουσα ἀλλ' ὡς αὐτοτελής καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων κεχωρισμένη. Ἐντεῦθεν δ' ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἕκαστος τῶν ἀριθμῶν τούτων χωρισθῇ ἀπὸ τῶν ἄλλων καὶ παραχθῇ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ προτέρου ἀριθμοῦ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἑνός ἀλλ' εὐθύς ἀπὸ τῆς ἀορίστου δυάδος. Ὑπέθεντο δὲ ὁ τε Πλάτων καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ἀρχὰς τῶν ὄντων τοὺς ἀριθμοὺς διὰ τοῦτο, ὅτι ἐφαίνετο αὐτοῖς ὅτι ἀρχὴ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τὸ ἀσύνθετον· ἀλλὰ τῶν σωμάτων πρῶτα εἶναι τὰ ἐπίπεδα, τῶν δ' ἐπιπέδων αἱ γραμμαί, τῶν δὲ γραμμῶν αἱ στιγμαί, ἃς οἱ μαθηματικοὶ σημεῖα, οὗτοι δὲ μονάδας ἔλεγον. Ἐκ δὲ τῶν μονάδων, αἵπερ οὐδὲν

πρὸ αὐτῶν ἔχουσι, συνίστανται οἱ ἀριθμοί. Οἱ ἀριθμοὶ ἄρα εἰσὶ πρῶτοι τῶν ὄντων· καὶ ἐπειδὴ αἱ ἰδέαι εἶναι πρῶται τῶν ὄντων καὶ αἷτια πάντων τῶν πραγμάτων, ἔπεται ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι ἀριθμοί¹⁾.

Οὐ μόνον δ' αἱ μεταφυσικαὶ τοῦ Πλάτωνος ἀρχαὶ ἔλαβον ἕστερον τροπὴν μαθηματικὴν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἠθικαὶ θεωρίαι ἐτροποποιήθησαν πρακτικώτερον, καθάπερ ἐμφαίνουσιν οἱ Νόμοι²⁾. Λιότι, ἐνῶ πρότε-

¹⁾ Ὅποτε δ' αἱ ἰδέαι εἶναι ἀριθμοί, εὐδηλον ὅτι αἱ ταύτων ἀρχαὶ εἶναι ἀρχαὶ καὶ ἐκείνων· ἀλλ' ἀρχαὶ τῶν ἀριθμῶν εἶναι ἢ μονὰς καὶ ἢ ἀόριστος δυνάς, ἣτις εἶναι πρώτη παρὰ τὸ ἓν, ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ πολὺ καὶ ὀλίγον. Καὶ τῇ μὲν μονάδι προσένεμεν ὁ Πλάτων τὸ ἴσον, τῇ δὲ δυάδι τὸ ἀνίσον, τουτέστι τὸ ὑπερέχον καὶ ὑπερεχόμενον. Πρὸς δ' ἔτι ἐκείνη μὲν ἐταύτιζε τὸ ἀγαθόν, ταύτη δὲ τὸ κακόν (Ἀριστοτ. Μετ. Ν, 4. 1091 β 13 κέξ. πβλ. Ἡθ. Εὐδ. Α, 8. 1218 α 24). Ἐκ τῶν ἀριθμῶν καὶ τῆς ὕλης ἐποίει ὁ φιλόσοφος τὰ μεγέθη, ἦτοι ἐκ μὲν τῆς δυάδος τὰ μήκη, ἐκ δὲ τῆς τριάδος τὰ ἐπίπεδα, ἐκ δὲ τῆς τετράδος ἢ καὶ ἐξ ἄλλων ἀριθμῶν τὰ στερεά. (Μετ. Ν. 3, 1090, β, 21). Διέκρινε δὲ τὰ ἰδαιτὰ ἀπὸ τῶν μαθηματικῶν μεγεθῶν καὶ δὴ ἐκεῖνα μὲν ἐξ ἰδαιτῶν ταῦτα δ' ἐκ μαθηματικῶν ἀριθμῶν παρῆγε. (Μετ. Α, 9. 992, β, 13 κέξ. Μ. 6. 1080, β, 23 ε.). Ἀλλὰ τίς ἢ τοῦ ἐν ταῖς ἰδέαις ἢ τοῖς οὖσιν ἀπείρου ἢ τοῦ μεγάλου καὶ μικροῦ πρὸς τὴν σωματικὴν ὕλην σχέσις δὲν διασπυρεῖται.

²⁾ Τὴν πρακτικώτεραν χρῶσιν τῶν Νόμων μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὅτι ἐν ἐνὶ μόνῳ χωρίῳ αὐτῶν (12, 965 C) γίνεται τις

ρον ἀπέφαινεν ἐκείνην τὴν πολιτείαν, ἣς ἐπιμελοῦνται φιλόσοφοι, ὡς τελείαν καὶ μόνην δυναμένην νὰ ἀποβῆ τοῖς ἀνθρώποις σωτήριος ¹⁾, ὕστερον φαίνεται ὅτι ταύτην ὑπελάμβανεν ὡς δυναμένην νὰ πραγματοποιθῆ μόνον ὑπὸ θεῶν ἢ παιδῶν θεῶν καὶ ἠρκεῖτο πολιτεία ὅσον ἔνεστι πρὸς ἐκείνην προσεγγιζούση ²⁾. Ἐπειτα δ' ἐκ τῆς πείρας ἐπείσθη ὅτι οὐχὶ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις οἱ αὐτοὶ ἀρμόζουσι νόμοι ἀλλ' ὅτι οὗτοι πρέπει πρὸς τὴν ποιότητα τῶν τόπων καὶ τὴν φύσιν τῶν λαῶν νὰ ῥυθμίζονται. Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐπάυσασατο θεωρῶν τὸν νόμον ὡς νοῦ διανομὴν ³⁾ καὶ τῆς πολιτείας ὕψιστον σκοπὸν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἠρτημένην εὐδαιμονίαν τῶν πολιτῶν ⁴⁾. Αὕτη δ' ἢ δεσποτεία τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς δὲν νοεῖται ἤδη ὡς δεσποτεία τῶν φιλοσόφων οὐδὲ παρίσταται ὡς ἐπιστήμη ἢ ἐν τῇ πολιτείᾳ πρυτανεύουσα φρόνησις. Ἡ μὲν Πολιτεία ἐθεώρει τὸν σκοπὸν αὐτῆς πραγματοποιούμενον διὰ τῆς ἀρχῆς τῶν φιλοσόφων, οἱ δὲ Νόμοι ἀπλῶς ἀπαιτοῦσιν ἄρχοντας χρηστοὺς καὶ σώφρονας· ἐκείνη μὲν ποιεῖται λόγον περὶ τῆς φιλομνεῖα τῆς ιδεολογίας καὶ ἀσαφῆς αὐτῆς ὑπαινιγμός, ὅστις ὑπομιμνήσκει τὰς σωκρατικὰς ἐννοίας μᾶλλον ἢ τὰς πλατωνικὰς ἰδέας.

1) Πολ. 5, 473 C. 6, 499 B ε. 497 B ε. κλπ.

2) Νόμ. 5, 739 D E. πβλ. Πολ. 9, 592 B.

3) Νομ. 4, 713 E.

4) Νόμ. 1, 631 B κέξ. 3, 688 A κέξ. 4, 705 D κλπ.

σοφίας, οὗτοι δὲ περὶ τῆς φρονήσεως καὶ σωφροσύνης¹⁾. Διὸ καὶ ἡ διαλεκτικὴ τῶν ἰδεῶν γνῶσις, ἣτις τέως ἦτο τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς πάσης ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ ὁ ἀναγκαῖος πρὸς μεταχῆν τῆς ἀρχῆς ὄρος, νῦν ἀνάγεται εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Ἀντὶ δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐμφανίζεται ἤδη ἡ θρησκεία τὸ περιεχόμενον τῶν Νόμων καὶ αὐτὸς καθόλου ὁ τῆς ἐκθέσεως τρόπος ἔχουσι σεμνὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ χαρακτῆρα²⁾.

1) Πάντως ἡ φρόνησις καὶ σωφροσύνη διὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτυγχάνονται, ἀλλὰ τοῦτο διαρρηθῆν δὲν λέγει ὁ φιλόσοφος.

2) Τὸν χαρακτῆρα τοῦτον μηνύει καὶ ἡ ἔντονος ἀπαίτησις, ὅπως ἐπιλαμβανόμενοι ἔργου τινὸς ἐπικαλώμεθα τοὺς θεούς. Οὕτω πρὸς κατασκευὴν τῆς πόλεως ἢ σύνταξιν τῶν νόμων πρέπει νὰ ἐπικαλώμεθα τὸν θεόν, ὅπως οὗτος ἴλεως καὶ εὐμενῆς συνδιακοσμήσῃ ἡμῖν τὴν πόλιν καὶ τοὺς νόμους. (Νόμ. 4, 712 B). Οὐ μόνον δ' οἱ νόμοι καὶ αἱ ἀρχαὶ ὀφείλονται τοῖς θεοῖς (3, 691 D ε.), ἀλλὰ καὶ πάντα καθόλου τὰγαθά. Οἱ θεοὶ ἐλεήσαντες τὸ ἐπίπονον τῶν ἀνθρώπων γένος ἐτάξαντο αὐτοῖς ἀναπαύλας τῶν πόνων τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς Μούσας καὶ τὸν Ἀπόλλωνα τὸν μουσηγέτην καὶ τὸν Διόνυσον συνεορταστὰς ἔδοσαν (2, 653 C. 655 A). Ὑψιστος δὲ πάσης πράξεως ἡμῶν σκοπὸς εἶναι νὰ καταστῶμεν ὡς ἔνεστι φίλοι καὶ ὅμοιοι τοῖς θεοῖς, ἐν ἧ ὁμοιότητι ἔγκειται ἡ ἡμετέρα εὐδαιμονία. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ ἀκολουθῶμεν τῷ θεῷ νόμῳ, οὗ ὁ ἐκκλίνων καὶ

Ἄλλὰ τὴν περὶ τὴν ἠθικὴν θεωρίαν μεταβολὴν ἐμφαίνει κυρίως ἢ ἐν τοῖς Νόμοις ἀνακύπτουσα ἀρκούντως διάφορος ἀντίληψις τῆς ἐννοίας τῆς ἀρετῆς. Διότι διατελοῦσι μὲν ὄντα τέσσαρα τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς, ἢ φρόνησις δηλονότι καὶ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία ¹⁾, ἀλλ' ἢ ἔννοια αὐτῶν καὶ ἢ πρὸς ἀλληλα σχέσις τούτων ἔχουσιν ὑποστάσαι ἰκανὴν μεταβολήν. Οὕτως ἀντὶ τῆς σοφίας ἐμφανίζεται ἤδη ἢ φρόνησις, ἥτις δὲν εἶναι τὸ παρὰ τὴν ὑψηλοτέρα τις γνῶσις ἀλλ' ἀπλῶς συμφωνία τῆς ἡδονῆς καὶ λύπης πρὸς τὴν κατὰ λόγον δόξαν ²⁾

ὑπὸ μεγαλαυχίας ἐπαιρόμενος καταλείπεται ἔρημος τοῦ θεοῦ καὶ ἄρδην ἀφανίζεται (4, 715 E κέξ. 12, 941 A ε.). Τούτων οὕτως ἐχόντων εὐδηλον ὅτι πρέπει νὰ εὐλαβώμεθα τοὺς θεοὺς καὶ τιμῶμεν αὐτοὺς διὰ θυσιῶν καὶ ἑορτῶν καὶ χορῶν καὶ ᾠδῶν (7, 999 A ἐξ. 8, 835 E. 10, 909 E), πρὸς δ' ἔτι ἰδρῦομεν αὐτοῖς ἱερά καὶ καθιερωμέναι ἀγάλματα καὶ βωμοὺς καὶ ναοὺς καὶ τεμένη (5, 738 D. 8, 848 D.). Πλὴν δὲ τῶν θεῶν πρέπει νὰ τιμῶνται καὶ αἱ ἥρωες καὶ δαίμονες (4, 717 B. 5, 738 D. 8, 848 D κἄ.), οἳ κύριοι ἡμῶν ὄντες πολλὰ κακὰ τοῦ βίου ἀποτρέπουσι (9, 877 A. 10, 906 A). Περὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβείας γενήσεται κατωτέρω ἀκριβέστερος λόγος.

¹⁾ 1, 631 C. 10, 906 B. ἐν παραβολῇ πρὸς τὸ 12, 963 C.

²⁾ 3, 688 A. « πρὸς πᾶσαν μὲν (ἀρετὴν) βλέπειν, μάλιστα δὲ καὶ πρὸς πρώτην τὴν τῆς ξυμπάσης ἡγεμονίαν ἀρε-

καὶ καθόλου εἰπεῖν γίνεται λόγος ἐν τοῖς Νόμοις περὶ ἀρετῆς οὐχὶ ὡς προϊόντος φιλοσοφικῆς μορφώσεως ἀλλ' ὡς ἐννοίας τοιαύτης, οἷα τῇ κοινῇ ἀντιλήψει προσπίπτει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἀπαίτησις τῆς φιλοσοφικῆς μορφώσεως κατελείφθη, διὰ τοῦτο ἀντὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως τίθεται νῦν ἡ πρακτικὴ ἐκείνη φρόνησις, ἣτις οὐδεμίαν ὑψηλοτέραν γνῶσιν προὔποτίθησι. Τὴν αὐτὴν τῇ φρονήσει φύσιν ἔχει ἡ σωφροσύνη, ἡ πάσαις ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς ἀληθῆ ἀξίαν προσποιεῖ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὁμοίους τῷ θεῷ καὶ κατ' ἀκολουθίαν προσφιλεῖς αὐτῷ καθίστησιν ¹⁾. Εὐδηλον δ' ὅτι εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς μεγάλως συντελεῖ ἡ ἀγωγή καὶ τὰ παραγγέλματα αὐστηροῦ καὶ πάσης τινὸς πολυτελείας ἀπηλλαγμένου βίου ²⁾. Ἡ δ' ἀνδρεία, οὐσα διαμάχη οὐ μόνον πρὸς φοβούς καὶ λύπας ἀλλὰ καὶ πρὸς πόθους

τῆς φρόνησις δ' εἴη τοῦτο καὶ τοῦς καὶ δόξα μετ' ἔρωτός τε καὶ ἐπιθυμίας τούτοις ἐπομένης. πβλ. αὐτ. 689 A κέξ.

¹⁾ 4, 716 C. Ἡ ἀνδρεία καὶ δικαιοσύνη καὶ περὶ τὰς τέχνας σοφία δὲν δύνανται ὡς ἀληθῶς νὰ ὑπάρχωσιν ἄνευ τῆς σωφροσύνης (3, 696 C). Αὕτη κατισταλέει τὰ πάθη, ἃ ὡς νεῦρα ἢ σμήρινθοί τινες ἐνοῦσαι σπῶσιν ἡμᾶς καὶ ἀνθέλκουσιν ἐπ' ἐναντίας πράξεις καὶ τὴν κακίαν· ὅταν δ' ἄρχῃ ὁ λογισμὸς, τότε ὡς χρυσῆ τις καὶ μαλακὴ καὶ ἱερὰ ἀγωγή φέρει εἰς τὴν ἀρετὴν (1, 644 D κέξ.).

²⁾ 2, 666 A. 6, 775 A. ε. 7, 807 D κέ. 8, 847 B C. 12, 958 D κέ.

καὶ ἡδοναίς ¹⁾, χαρακτηρίζεται ὡς φυσικὴ ιδιότης, ἣς μετέχουσι καὶ τὰ θηρία καὶ πάνυ νέοι παῖδες ²⁾. Ἄλλ' ἄνευ τῆς δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ φρονήσεως καθίσταται πολλάκις αὕτη ἡ ιδιότης κακὴ καὶ ἐπιβλαβὴς καὶ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον ἄθλιον καὶ δυστυχῆ ³⁾. Τέλος δὲ ἡ δικαιοσύνη εἶναι κρᾶσις πασῶν τῶν ἄλλων ἀρετῶν ⁴⁾. Τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἀρετῆς εἶναι θεῖα ἀγαθὰ καὶ ἐπομένως πολλῶ ὑπέρτερα τῶν ἀνθρωπίνων. Καὶ ἀνθρώπινα μὲν ἀγαθὰ εἶναι ἡ ὑγίεια καὶ τὸ κάλλος καὶ ἡ ἰσχὺς καὶ ὁ μετὰ φρονήσεως πλοῦτος, τῶν δὲ θείων πρῶτον εἶναι ἡ φρόνησις, δεύτερον ἡ σώφρων τῆς ψυχῆς ἕξις (ἡ σωφροσύνη), τρίτον ἡ δικαιοσύνη καὶ τέταρτον ἡ ἀνδρεία. Ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνα ἐκ τούτων ἤρτηνται, διὰ τοῦτο διωκτέα κυρίως ἡ τῶν θείων ἀγαθῶν κτῆσις, ἣτις καὶ τὴν τῶν ἀνθρωπίνων προσποιεῖ. Ὁ τὰ θεῖα ἀγαθὰ ἔχων εἶναι εὐδαίμων καὶ μακάριος, εἴαν τε μέγας καὶ ἰσχυρός, εἴαν τε μικρός καὶ

¹⁾ 1, 633 D.

²⁾ 4, 710 A. 12, 963 E.

³⁾ 2, 661 E κέξ. πβλ. 1, 629 B. 3, 696 B.

⁴⁾ 1, 631 C. «Ἐκ δὲ τούτων (κουτέστι τῆς φρονήσεως καὶ σωφροσύνης) μετ' ἀνδρείας κραθέντων τρίτον ἂν εἴη δικαιοσύνη». Ὁ διορισμὸς τῆς οὐσίας τῆς ἀρετῆς ταύτης ὡς πρὸς τὰ διάφορα μέρη τῆς ψυχῆς οὐκέτι ἐμφανίζεται διότι ἡ τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς διάκρισις φαίνεται ὅτι ἤδη κατελείφθη.

ἀσθενῆς ἤ, καὶ εἴαν πλουτῆ καὶ μή ὁ δ' ἔχων μὲν τὰνθρώπινα ἀγαθὰ στερούμενος δὲ τῶν θείων εἶναι ἄθλιος καὶ ζῆ ἀνιαρῶς ¹⁾. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἱ πολιτικαὶ τοῦ φιλοσόφου θεωρίαι εὐλογον ἦτο ὅτι ἐν πολλοῖς ἐμελλον νὰ μεταβληθῶσιν. Ἴνα δὲ σαφέστεραι καταστῶσιν αἱ τῆ ἠθικῆ καὶ δὴ τῆ πολιτείας ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαὶ ἐπάνεγκες νὰ παρᾶσχομεν ὑποτίπωσιν τῆς ἐν τῆς Νόμοις διαγραφομένης πολιτείας.

Ἐπιχειρῶν ὁ Πλάτων νὰ δείξῃ ἐν τοῖς Νόμοις τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πολιτειῶν ἀφορμᾶται ἀπὸ τῶν παλαιῶν λόγων, καθ' οὓς πολλαὶ ἀνθρώπων φθοραὶ ἐγένοντο ἐκ κατακλυσμῶν καὶ νόσων καὶ ἄλλων κακῶν, δι' ἃ βραχὺ ἀνθρώπων γένος περιλείφθη. Οἱ τότε περιφυγόντες τὴν φθορὰν φαίνεται, λέγει, ὅτι ἦσαν ὄρειοί τινες νομεῖς, οἵτινες εἰκότως ἄπειροι ἐτύγγανον ὄντες τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς ἄστεσι παντοδαπῶν μηχανῶν τῶν εἰς πλεονεξίας καὶ φιλονικίας ἐπινενοημένων. Χίλια δὲ ἢ δις τοσαῦτα ἔτη παρῆλλον μέχρι οὗ ἐγένοντο οἱ τῶν διαφόρων τεχνῶν εὔρεταί. Λοιπὸν μετὰ τὴν ἐκ τῶν κατακλυσμῶν μεγάλην ἐκείνην φθορὰν ἡ γῆ

¹⁾ 2, 660 E κέξ. Ἐν τούτοις τοῖς θείοις ἀγαθοῖς καὶ δὴ τῆ δικαιοσύνη ἐγκείται ἡ εὐδαιμονία τῶν τε καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων καὶ τῆς ὅλης πολιτείας. Πβλ. αὐτ. 662 B, 663 D. 4, 713 A κέξ.